

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Миглена Илиева Николчина, СУ „Св. Кл. Охридски“

(н.ст., име, презиме, фамилия – акад. дл. във висшето училище или научна организация)

на материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност „професор“
в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

Със заповед № РД-21-356 от 17.02.2023г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определен(а) за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“ в ПУ

по: област на висше образование . 3 Стопански, социални и правни науки
професионално направление 3.1 Социология, антропология и науки за културата, научната специалност История на социологията – феноменологическа социология и социоанализа за нуждите на катедра Социология и науки за човека , Философско-исторически факултет

В конкурса за „професор“, обявен в Държавен вестник, бр. 92 от 18.11.2022 г. и в интернет-страница на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ за нуждите на катедра Социология и науки за човека , Философско-исторически факултет като единствен кандидат участва доц. д-р Светлана Темелкова Събева от катедра Социология и науки за човека , Философско-исторически факултет

Представеният от доц. д-р Светлана Темелкова Събева комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, и включва следните документи:

1. молба по образец до ректора за допускане до участие в конкурса;
2. автобиография по европейски формат;
3. диплома за висше образование с придобита образователно-квалификационна степен „магистър“ - оригинал с приложение;
4. диплома за образователна и научна степен „доктор“ - оригинал;
5. диплома (свидетелство) за академична длъжност „доцент“ - оригинал;
6. списък на научните трудове;
7. научни трудове (копия на публикациите);
8. справка за спазване на минималните национални изисквания;
9. декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
10. анотации на материалите по чл. 76. от ПРАСПУ (на български и английски език);
11. самооценка на приносите (на български и английски език);
12. списък на цитиранията;

13. документ (удостоверение) за трудов стаж;
14. документи за учебна работа;
15. документи за научноизследователска дейност;
16. документи съобразно допълнителните изисквания на Философско-исторически факултет;
17. комплект документи на хартиен носител от т.1 до т. 16 – 4 броя
18. комплект документи от т. 1, 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16 на електронен носител – 8 броя.

Кандидатката доц. д-р Светлана Темелкова Събева е приложила общо 66 научни труда, в това число четири монографии (едната от които колективна), студии, статии, рецензии, научни интервюта, съставителства и публични научни дискусии. Приемат се за рецензиране онези научни трудове, които са извън дисертацията и се отчитат при крайната оценка. Сред тях са монографията *Надживвявания. Феноменология и социоанализа на генеративното време* (2023), две студии на английски език, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация, три студии, публикувани в нереперирани списания с научно рецензиране (едната от тях в съавторство) и две статии, публикувани в нереперирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томовете.

Биографични данни и обща оценка на дейността

Светлана Събева от 1997 г. е асистент и от 2010 г. доцент в ПУ „Паисий Хилендарски“. През 2001 г. ѝ е присъдена образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност 05.11.01 Социология въз основа на защитена дисертация на тема „Публичност и признание (Хана Арент като възможност пред социологията)“. Тя ръководи редица академични звена и проекти (ръководител на катедра Социология и науки за човека, директор на Институт по социоанализа, зам. директор на Институт за критически изследвания и др.). Част от дейността ѝ е осъществяване на българо-германско сътрудничество в академичната и гражданската сфера благодарение на изследователски престои в германски университети (Билефелд, Фрайбург, Касел, Вупертал, Бохум и др.) и на съвместни инициативи, включително с граждански и благотворителни организации, между България и Германия. Преподавателската ѝ дейност е изключително интензивна на бакалавърско, магистърско и докторантско равнище.

Тя включва не само воденето на многобройни лекционни курсове, но и изготвянето на учебни помагала и антологии, тематични броеве на списания, летни школи и студентски практики. Работата ѝ със студенти и докторанти е изключително всеотдайна и резултатна – нещо, за което мога и лично да свидетелствам.

Не по-малко интензивна е нейната научна дейност. Наред с многобройните ѝ научни публикации, тук трябва да отбележим работата ѝ по ръководство и участие както в национални, така и в международни научни и образователни проекти; поканите ѝ за гост-лекции в чуждестранни университети; приносите ѝ за международно сътрудничество в образованието и изследването; създаването на научната група Институт по социоанализа, и пр.

Светлана Събева е член на Международна научна мрежа на Alexander von Humboldt Stiftung; рецензент на Фондация Alexander von Humboldt, Германия, в области „Социални науки“ и „Практическа философия“; член на Българска социологическа асоциация, на Хумболтов Съюз – България. Тя е зам. гл. редактор на списание *Хетеродоксия* и член на редакционната колегия на списание *Социологически проблеми*.

Светлана Събева е ярка фигура в българската наука, образец за научна добросъвестност, педагогическа страст и теоретичен перфекционизъм.

Оценка на научните трудове

В оценката си на научната дейност на Светлана Събева ще се спра основно на нейната монография *Надживявания. Феноменология и социоанализа на генеративното време* (2023). Монографията продължава и надгражда както в методологическо отношение, така и с оглед на проблематиката, предходната работа на Светлана Събева и по-конкретно работата ѝ в монографията *Пречупената социалност. Преосмисляне на разбиращата социология* (2010). Както в методологическо, така и в съдържателно отношение представената за конкурса монография задълбочава предходната, разширява обхвата ѝ, като при това придобива още по-голяма прецизност на изказа, нюансираност на терминологическия апарат, аргументативна последователност и композиционна строгост в един „опит за изграждане на гранични понятия за генеративно време – между социоанализа на страданието от обществото и аналитика на биовластта, които са феноменологически фундирани, и генетична феноменология, която е социоаналитически центрирана.“ (11) Тъй като теоретичният интерес на Събева е фокусиран върху патосното връхлитане, ранимостта, болката и въобще предимно върху социоанализата

на пасивно-страдателното и неговото разбиране, тъй като субектът, който я интересува, е разположен в социалното именно в качеството си на пречупван и нараняван и като изслушван в тази си нараненост, тази проблематика създава забележителен контраст с овладяността на един научен стил, който в стремежа си да бъде не тъкмо обективен, а именно емпатиращ, все-съчувствен, оставя впечатление за кристална дистанцираност. Нека подчертая – грижата за методологическа прецизност върви с овладяната точност на стила, едно качество, което виждаме достигнало ново ниво в *Надживявания*. Прецизността – концептуална, стилистична, композиционна - е намерила израз и в заключенията към всяка глава, които не толкова резюмират, колкото предлагат поанта и извлек, нещо като кода. Висока оценка заслужава и резюмето на английски, както и точната и задълбочена самооценка за научните приноси, които Светлана Събева е приложила.

Тази точност, дори бих казала геометричност на рефлексията у Събева намира формата си и на композиционно ниво. На първо място виждаме една „дублетност“ на цялостното изложение, която изявява вече посочената среща на методология и стил, но също така на екзистенциално и политическо, на „врълхитане“ и концептуализация. Става дума за понятието за генеративно време, което всъщност е централната тема на изследването и което е наречено „теоретичен дублет на думата надживяване“ (с. 10). За да не се връщам към това, тук ще отбележа продуктивния и проникновен прочит и трансформация на генеративните мотиви у Хусерл в труда на Събева. Тази дублетност изявява двупластовостта на изследването като теоретично-и-преживяно, терминологично-и-експресивно подхождане към една задача, която е по същество работа на траура и справяне с „едновременното изживяване на неедновременността на животите“ (14).

На свой ред генеративното време е дефинирано като време, пресечно от три онтологически оси на човешкото съществуване – раждането-и-смъртта, остаряването и половото различаване. От тези три оси първата е обект на *Надживявания*, като тя пък е разгърната – както Събева много точно описва – в „аналитични спирали“. Тези аналитични спирали са разпределени в три части и епилог. Трите части са условно разграничени според фокуса си върху времето на социалното страдание и смърт в първата част, във втората част това е времето на символичното раждане ("пробуждане") на генеративния субект и формирането на генеративния стил на преживяване, в третата част - времето на биокапиталистическото умножаване на биологичния живот. При все че теоретически това са ясно разграничени спирали – не с оглед на методологията си, а, както Събева посочва, с оглед на „ядрото“, от което се разгръщат - аз все пак настоявам, че са разграничени „условно“, тъй като страданието е истинското ядро и в трите части, включително в третата, където експлицитното му спомена-

ване почти изчезва. Благодарение на новите технологии мога да ви уверя, че различните производни на „страдам“ се появяват 139 пъти в рамките на 250 страници, думата смърт - 176 пъти, затова пък думата любов се появява три пъти, страст и агресия – по веднъж, а омраза – нито веднъж ... Патосното връхлитане, с което се занимава изследването, има следователно своя ясно очертан диапазон като връхлитане на страданието, засрещано в ледения инструментариум на опита за неговото разрешаване... Отвъд симптоматиката на привилегированата таксономия на страдащите, Събева се интересува от „редовете на феноменологическата видимост“ на страданието. Този фокус и този подход е толкова силен, че той създава собствено поле – споделено от последователите на Събева - вътре в полето на българската социоанализа и феноменологическа социология.

Последната част, занимаваща се с критика на биокапитализма, се оказва по особен начин разцепена от събитията, които напоследък непрестанно подлагат на изпитание концептуалните ни апаратури. В последната глава от тази последна част и последна за един очевидно дълго работен труд, доколкото повече от десет години делят *Надживявания от Пречупената социалност* - Събева изрично посочва, че ще се придържа към опита си да осмисли случващото се в рамките на свидетелство от 2020 година, т.е. от първата година на пандемичните мерки, и при това коментира,

„С малка дистанция днес разбирам, че (това свидетелство) е представлявало усилие да се мисли в живо настояще онова, което трансцендира всяко живо настояще, тласкайки го да надживява самото себе си и да встъпва в трансгенеративни синтези на опита, да се самоисторизира.“ (с. 217)

Тази много силна глава, която драматично изостря светогледните акценти на предходното изложение, дава възможност на Събева да разгърне както аналитичните си умения, така и собствената си утопична визия. Същото се отнася и до епилога, в който още веднъж събитията налагат като че ли „да се мисли в живо настояще онова, което трансцендира всяко живо настояще“ – този път войната в Украйна. На пръв поглед изправени пред две противоположни предизвикателства, които Събева формулира като „завръщане към световите на крайния и болезнен физически контакт versus илюзиите за дигитално всемогъщество“ (с. 242), тези две последни части актуализират проблематиката на надживяванията – или, казано теоретически, генеративното време – в ключа на живота: веднъж като „трансгенеративна антиципация на това какво означава да бъдеш човек от тази Земя“ (във финала на последната глава) и втори път като „един възможен генеративен хоризонт на живота настояще“ (в последното изречение от епилога). И за да продължа с моята малка статистика, думата „живот“,

като тук не взимам предвид производни като жив, живея, жизнен, нито дори концептуализираното *надживяване* – се появява 397 пъти! Надживяването като сноп от времена, генеративното време, но и самото страдание с многото си редове са събрани по такъв начин в усилията да се мисли живота настояще като непрестанна антиципация на това какво означава да бъдеш човек на тази земя и тук аз бих прибавила, а може би и на други.

Наред с монографията, Светлана Събева кандидатства, както вече споменах по-горе, със студии и статии, които допълват и разгръщат проблематиката в монографията. Сред тях ще спомена „Светът на телата и епохата на биовластта. Парадигмата на имунитета“ – една статия от 2014 година, която предугажда буквализирането на въпросната парадигма по време на пандемичните мерки. Предложеното в този текст завръщане към Хусерл в противовес на виждането за света като биологичен континуум – завръщане, което е, разбира се, централно за монографията, където е удържано дори в „пандемичната“ глава и в епилога – се оказва поставено на сериозно изпитание в „Биосоциални фрагментации: тела, интелекти и обгрижващ женски труд“. При все че разгледаният там конкретен случай с българска болногледачка в Германия е осмислен от Събева с обичайната ѝ теоретична нюансираност, при все че – както тя сама посочва – този случай „лабилизира“ собствените ѝ позиции, тези позиции в крайна сметка остават втвърден хоризонт. Тази втвърденост е събрана във въпроса „Що за упорство е това да отказваш колективна защита пред потенциално смъртоносна опасност?“, който въпрос мигновено би бил обезсмислен, ако се окаже, че въпросната колективна защита не е никаква защита и е потенциално смъртоносна опасност. Вместо да навлизам в тази болезнена тема обаче, ще се върна към едно важно питане, което се появява в монографията. „Възможно ли е да говорим за „социоаналитическо просвещение“, т.е. социоанализата да се схваща едновременно като аналитична, диагностична и критическа наука?“ (59)

По-скоро реторичен въпрос, доколкото самата Събева описва работата си като водена от методите на феноменологията, социоанализата и отчасти на критическата теория. Критиката обаче предполага, както някой беше казал, подозрителност, а Събева – и това е единствената ми, но достатъчно едра забележка – е склонна да се предоверява. Във всичките текстове, предложени за тази защита, думата цензура се появява веднъж в *Надживявания*, при това в традиционния Фройдов смисъл, а не с оглед на случващото се днес; „лъжа“ се появява веднъж в *Надживявания*, при това в цитат, който цитира Арент, и два пъти, отново в цитати, в студията „Насилие и език“, която се занимава с отколешната Държавна сигурност; а думата „пропаганда“ се появява нула пъти - освен веднъж в израза „пропагандна цензура“, т.е. в цитата цитиращ Арент. Светлана Събева просто ги няма в своя речник тези думи... Тази едра бележка ще конкретизирам с два въпроса, които си задавам. Това, което Събева сякаш

приема да нарича „емпатична цивилизация“ възможно ли е да се окаже цивилизация на *mau-vaïse fois*, на прекраснодушен нарцисизъм? Или, за да конкретизирам още малко този въпрос с втори, на какво точно е симптом бежанецът, какво отказваме да видим в загрижеността си за привилегированите номенклатури за страдалчество?

Ще спра до тук, за да подчертая още веднъж и още по-категорично блестящите качества на трудовете, които Светлана Събева е представила. Документите и материалите, представени от кандидатката отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

В научните разработки, представени от Светлана Събева за конкурса, има оригинални научни приноси, които са получили международно признание като представителна част от тях са публикувани в престижни списания и издателства. Наред с постиженията ѝ в собственото ѝ научно творчество висока похвала заслужава преподавателската, изследователската научно-организационната и научно-издателска дейност на Светлана Събева. Постигнатите от нея резултати в учебната и научно-изследователската дейност напълно съответстват на националните и допълнителните изисквания, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, намирам за основателно да дам своята висока положителна оценка и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Философско-исторически факултет за избор на доц. д-р Светлана Темелкова Събева на академичната длъжност „професор“ в ПУ „Паисий Хилендарски“ по: област на висше образование 3 Стопански, социални и правни науки професионално направление 3.1 Социология, антропология и науки за културата, научната специалност История на социологията – феноменологическа социология и социоанализа.

17. 04. 2023 г.

Рецензент: .....

(подпис)

Проф.д-р Миглена Николчина